

24. emakeeleolümpiaad
PIIRKONNAVOOR 24. jaanuaril 2009
IX-X klass
TEKSTID ja ÜLESANDED

Nimi:
Kool:
Klass:
Punkte:

Ülesanne 1. Loe läbi katkend Kristjan Kaljundi artiklist „Igal liigil oma nimi“ ja täida selle põhjal järgnevad ülesanded.

Igal liigil oma nimi

Kristjan Kaljund

Nii nagu mujal maailmas, on loomaliikide nimetamisel oluline roll loomaaedade kanda. Vajab ju iga puur emakeelset silti. Nii ongi Tallinna loomaaia direktor Mati Kaal aastaid Eestikeelsete imetajanimetuste komisjoni töös osalenud. Tõsi, nemad puutuvad kokku enne-kõike imetajatega, vähemal määral ka roomajate ning kahepaiksetega, aga näiteks selg-rootutega ei tegele Eestis eriti keegi.

Kaalu sõnul on osad teadlased arvamusel, et kõikidele liikidele pole üldse maakeelset nimetust tarvis – saab ju kasutada ladinakeelset. Paraku ei taipa selles maailmas kodus olevad teadlased, et igasse olukorda selline keekekasutus lihtsalt ei sobi. „Eks katsu panna kahele uhmriga toitu peenestavale neegrimutile suhu, et „näe, helikoniidid lendavad!““, toob Kaal näite ühest loodusfilmist, mis tõlget vajas.

Kaal arvab, et eestikeelsete nimetustega ei pea kõiki teadusilma fopaasid kaasa tegema. Kui on ikka juurdunud nimi, siis jäägu püsima, isegi kui uute uuringute tulemusel näiteks liigi perekonda muudetakse.

Samuti võiks tema meelest kasutusel olla rohkem kui üks nimetus. Seda näiteks juhtudel, kui liigil on oma elupaigas laialt levinud kohapealne nimetus, mis ei ütle eestlasele eriti midagi. Siis võiks loomale panna lisaks sellise nimetuse, mis teda natuke lahti seletaks. „Et tekiks arusaam, kuhu see elukas üldse kuulub. Näiteks niisugune loom nagu kinkažuu. See on kohapealne nimetus, mis on väga evinud üle maailma erinevates keeltes. Kui ta meil kollekt-sioonis oli, kasutasime lisaks nimetust haspelkaru – siis hakkab inimene aru saama, mis elukas see on.“

Näiteks nimetus sinilammas peegeldab looma olemust – ta on natuke sinakas ja on ka lammas. Samas kutsutakse seda looma tema elupaigas nahuriks. Kaal arvab, et sellises olukorras võiks ka eesti keeles olla kaks ametlikku nimetust.

„Kui rääkida, et metsas oli piruang, siis keegi kurat ei saa aru, kelle või millega tegu, aga kui rääkida päikesekarust või malai karust, siis on vähemalt selge, et tegemist on karuga,“ toob Kaal veel ühe näite. „Või siis väga tuntud elukas – bambuskaru. Aga ka panda on ju nii levinud nimetus, et kui keegi räägib pandakarust, siis see ei ole ka vale.“

Vähem võiks kasutada *lane*-lõppe, eriti kui loomi on selles perekonnas vaid üks. „Näiteks tuhniklane võiks ju lihtsalt tuhnik olla. Ja vöölane võiks olla vööloom.“

Vahel juhtub aga, et televiisorit vaadates haarab Mati Kaal telefoni järele, et ebaõnnestunud tõlkele tähelepanu juhtida. „Oli üks film, mille oli tõlkinud keegi, kes ilmselt Ameerikas hariduse saanud ning kes teadis, et Ameerikas kutsutakse pühvlit piisoniks. Aafrikast rääkivas filmis tuli varajasel hommikutunnil joogipaigale kahvipühvel, aga pealeloetud tekst teatas, et

jooma tuli piison. Isegi mitte eelajaloolisel ajal ei ole Aafrikas olnud piisoneid! Niisugust asja ei saa küll lubada,“ mureseb Kaal ennekoike noorte vaatajate pärast, kel võib asjadest vale ettekujutus tekkida. „Samas on meeldiv see, kuidas näiteks Kaja Engelbrecht tõlgib. Kui ta kahtleb, siis ta vajadusel kontrollib ja peab nõu ning tulemus on väga nauditav.“

(Tarkade Klubi, juuli 2008, lk 22–29)

1.1 Põhjenda, kasutades teksti, miks ei võiks kasutada kõikide loomade nimetamisel ladina-keelseid nimetusi.

1.2 Selgita teksti põhjal, miks võiks olla mõnel loomal kaks ametlikku nimetust.

1.3 Missugust keelenõu antakse artiklis loomadele nimetuse panemiseks? Põhjenda teksti alusel selle nõuande otstarbekust.

1.4 Millega võivad hätta jääda tõlkijad?

1.5 Vali järgmiste omapäraste linnunimede hulgast kaks ja kirjelda, missugused need linnud võiks sinu arvates nime järgi välja näha.

kluttvanga, kõnnu-pääsujooksur, ruske-läiklind, somaali õgija, oahu o'o-meelind, viir-frankoliin

1.6. Leia tekstist üks avalikkuses sobimatu (poliitiliselt ebakorrektn) väljend.

Ülesanne 2. Loe läbi järgnev romaanikatkend ja täida selle põhjal ülesanded.

„Iga haritud inimene võib vähemalt ühe romaani kirjutada – romaani iseenesest,“ need sõnad olen kusagil lugenud, seda mäletan kindlasti, aga kust? see on ununenud.

Kõige tõenäolikum, et ma neid sõnu olen isegi mitu korda lugenud, sest ma olen tähele pannud, et sõnadega on nagu kuulutustegagi: neid peab kordama, muidu nad ei hakka silma ega jää meelde.

Sellepärast siis sünnibki nõnda, et esteks ilmuvad teatud mõtterikkad sõnad kusagil raamatus, siis ajakirjas ja lõpuks lehes. Aga ilmumise järjekord võib ka vastupidine olla: esteks lehes, siis ajakirjas ja lõpuks raamatus – tõsise teadusliku uurimusena või auhinnatud romaanina, mida koolilapsed peavad lugema.

Sest kuna haridus aasta-aastalt kasvab, siis hakatakse tarku asju igale poole kirjutama, nii et peagu enam ei teagi, mida julgeb lugemiseks kätte võtta. Nõnda jääb haritud inimesel ainukeseks vaimliseks puhkuseks ja varasalveks veel kino, mis ei pane haigutama ega aja und peale.

Siiski, kirjasõna säilitab vististi ka tulevikus teatud tähtsuse, seda ei saa salata. Vähemalt esiotsa, seni kuni õppeasutusi pole põhjalikult reformitud. Nimelt on need enestele igivanast ajast saadik kohuseks võtnud noorsugu harjutada igavaid raamatuid lugema – ainult igavaid, muidugi üsna õige eeldusega, et huvitavaid asju loetakse niikuinii, keela või käse.

Peale selle – imelik küll – leidub maailmas ikka veel inimesi, kes armastavad raamatuid ja muid kirjutisi lugeda ainult siis, kui nad on igavad. Ka seda maitset tuleb rahuldada.

Lõpuks, kirjasõnal on tähtsus kui registril, kuhu pannakse need asjad, mis ei seisa meeles: kuhu pannakse kas või nendegi ridade alglause, et igaüks võiks soovi korral järele vaadata, kes tarvitas teda esimest, teist, kolmat jne. korda. Sellesse registrisse võiks mahutada ka kõigi maailma filmide nimestiku, et haritud inimesel poleks vaja sama filmi kas või kümnendat korda uuesti vaatama minna.

(Anton Hansen Tammsaare „Ma armastasin sakslast“, Pegasus 2007, lk 13–14)

2.1 Pane katkendile tabav pealkiri.

2.2 Mis on loo minategelase arvates koolide ülesanne?

2.3 Leia tekstist minategelase 3 põhjendust, miks jääb kirjasõna püsima.

2.4 Leia tekstist kaks vananenud sõna ja kirjuta juurde nende sõnade tänapäevane kuju.

2.5 Leia veel tekstist kaks ebatänapäevasuse näidet.

Ülesanne 3. Loe läbi alljärgnev luuletus ja lahenda sellega seotud ülesanded.

OMA LAULU EI LEIA MA ÜLES

Üle vainude valendav aur,
vahulillede udune voodi.
Igaühel on südamelaul,
igaühel on see isemoodi.

Lähen karjateed. Karukell käes
kutsub hiliseid laule koju
ja nad tulevad männikumäelt,
kõige vallatum udus veel ujub.

Istun kännule lugema neid –
olen murelik hellitav ema.
Suvihaljendav pärnal on kleit,
ja ta ütleb, et üks laul on tema.

Ja mu laule vist teadsid siin kõik
udus ripuvad kellukakannud,
sest need laulud siit karjamaalt sõid...
Üks – see vallatu – plehku on pannud!

Üle vainude valendav aur...
Mul on närbunud karukell süles...
Igaühel siin on oma laul
ja ma oma ei leia üles.

